

Definition af højmose savnes

Natur omfattet af kategori 2 ved miljøgodkendelse af husdyrbrug er ikke tilstrækkeligt defineret og afgrænset. Det har store konsekvenser for berørte bedrifter.

Indhold

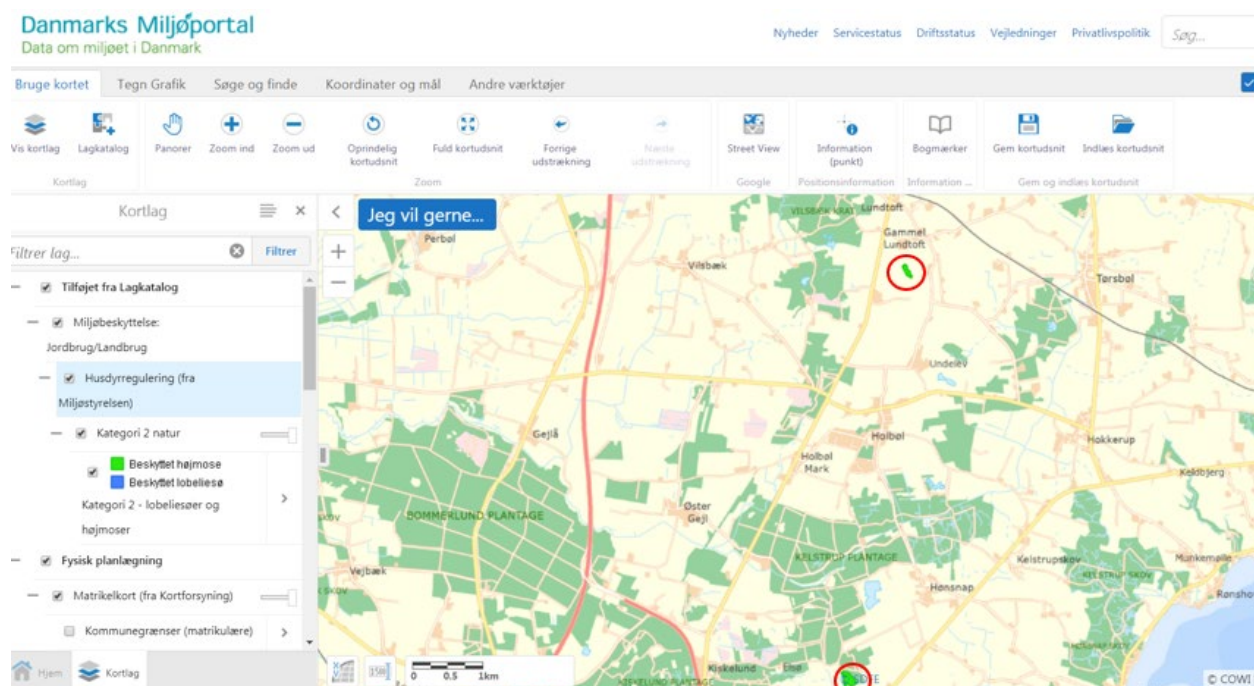
Baggrund for notatet.....	1
Der er flere beskrivelser og definitioner af højmose	3
Højmose i husdyrbrugloven	4
Gammel klagenævnsafgørelse	5
Lovgivningen skærpes	6
Help-desk svar	6
Ny afgørelse	7
Højmoser i naturbeskyttelsesloven	8
Højmose i Habitatdirektivet	9
Eksempel: Holmegård Mose	9
Forholdet mellem de forskellige definitioner og registrering	12
Dataindsamling og registreringsmetoder	13
Diskussion	15
Konklusion.....	16
BOKS 1	17
Generelle beskrivelser af højmoser	17
BOKS 2	18
§ 3 beskyttet Højmose:	18
7110 * Aktive højmoser	19
7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse	20

Baggrund for notatet

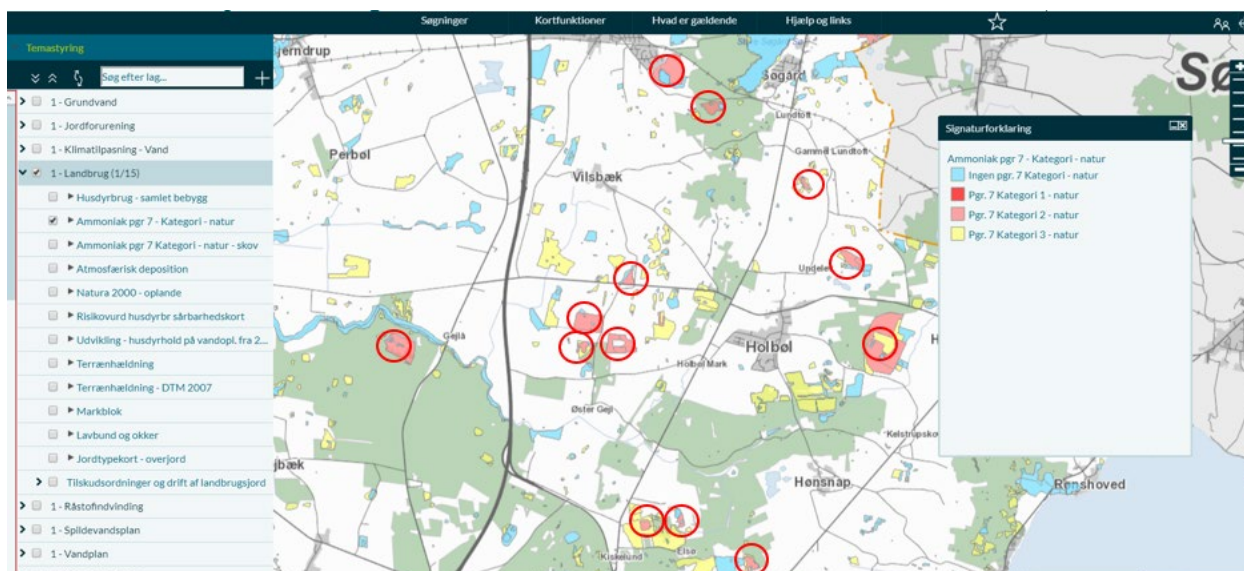
SEGES har i denne senere tid bistået ved en række sager, hvor landmænd i forbindelse med revurdering eller meddelelse af miljøgodkendelse af deres husdyrbrug erfarer, at produktionen ikke længere overholder miljøkrav, som er en følge af produktionens nærhed til natur. Konsekvenserne har i de konkrete sager bevirket, at nogle husdyrbrug ikke kan udvikle eller ændre deres produktion, mens andre får påbud om efter en årrække at nedbringe produktionen, så miljøkravet kan overholdes.

SEGES er blevet inddraget, fordi der i sagerne, har været uenighed om, hvad der er omfattet af husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens kategori 2-natur. Mere konkret de højmoser, der udløser miljøkrav til de berørte husdyrbrug.

Der har været sager, hvor naturtyper som hængesæk og skovbevokset tørvemose er blevet vurderet omfattet af samme miljøkrav som højmoser samt sager, hvor moser eller dele af moser er vurderet at være omfattet af kategori 2, fordi det skønnes, at der engang har været højmose på arealet, eller fordi arealet vurderes at være nedbrudt højmose med mulighed for naturlig gendannelse. I nogle kommuner er der således med tiden blevet registreret langt flere højmoser omfattet af kategori 2 på de kommunale kortværk end på de kortværk, der henvises til i husdyrvejledningen.

Figur 1. Miljøstyrelsens kort over kategori 2, højmoser i et område i Danmark.

Figur 2. Kortudsnit fra samme område, der bla. viser de områder kommunen har registreret på egne kort som omfattet af husdyrlovens kategori 2 natur.

SEGES er af de berørte landmænd og deres konsulenter blevet bedt om vurderinger af, om kommunernes praksis er i overensstemmelse med lovgivningen og korrekt vurderet. Det er kommunen som myndighed, der foretager den konkrete vurdering af, hvorvidt et område opfylder kriterierne for at være omfattet af kategori 2.

Dette har vist sig at være en meget vanskelig opgave, idet definitionen af højmoser omfattet af kategori 2, ikke er uddybet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen, og der er heller ikke anvist, hvilke definitioner eller metoder for kortlægning eller registrering af naturen, der kan lægges til grund for vurderingen af et areals status.

Det er vores vurdering, at konkrete afgørelser, der beskæftiger sig med definitionen, fører til, at kommunerne føler sig forpligtede til at registrere naturen uden for habitatområder efter metoder, der normalt anvendes af miljøstyrelsen i habitatområderne. Samt at disse registreringer kan føre til en meget restriktiv forvaltning af husdyrbrugene, som ikke var hensigten og ikke står mål med effekten på naturen.

Med dette notat deles og uddybes vores argumentation fra arbejdet med de forskellige sager og dialogen med kommunerne. Notatet er også en opfordring til, at myndighederne får skabt noget klarhed - f.eks. ved en klar definition af højmoser og højmoseflora samt ved at angive en metodevejledning for, hvordan det vurderes, at et areal er omfattet af beskyttelse. Alternativt ved at foretage en konkret udpegning.

Der er flere beskrivelser og definitioner af højmose

I takt med at naturbeskyttelsen er blevet gennemført i Danmark, har det været nødvendigt at beskrive den natur, man ønskede at beskytte. Naturbeskyttelsen er i høj grad blevet baseret på

naturtyper ud fra det ræsonnement, at man ved at forvalte levesteder kan tilgodese flere arter end ved at forvalte enkelte arter.

Naturtyperne defineres sædvanligvis ved en mere eller mindre velafgrænset beskrivelse af plantesamfundet (floraens sammensætning) og andre abiotiske karakteristika som beliggenhed, driftshistorie, geomorfologi og hydrologi.

Hvis retsvirkningen af beskyttelsen skærpes, f.eks. ved begrænsninger i råderetten, miljøkrav eller indsatskrav bliver det af betydning for både retsbeskyttelsen og for effektiviteten af miljøkrav og indsatser, at naturen, der er omfattet, er præcist beskrevet.

Ny videnskabelig viden og nye metoder til registreringer har også betydning for, hvordan naturen forstås, registreres og beskyttes.

Realiteten er derfor, at der ikke eksisterer kun én præcis og velafgrænset definition af "Højmose" men flere, som afhænger af konteksten, f.eks. beskrivelse og vejledning eller beskyttelse og rækkevidden af beskyttelsen.

Hertil kommer, at naturtyperne sjældent forekommer som velafgrænsede og repræsentative enheder. Der forekommer ofte mellemformer, mosaikker og mere eller mindre veludviklede eller forarmede former i naturen, som kan gøre det vanskeligt at henhøre et naturareal til en bestemt naturtype.

Se også Boks 1

Højmose i husdyrbrugloven

Husdyrbrugloven omfatter specifikke krav eller muligheden for at stille krav til ammoniakdepositionen af en række naturtyper. Ammoniakdepositionskravet for højmoser blev gennemført med den første lov om miljøgodkendelse mv. af husdyrbrug (lov nr. 1572 af 20. december 2006). Lovens § 7 omfattede en række naturtyper, hvor det var fastlagt at:

*§ 7. **Eablering** af anlæg for mere end 15 dyreenheder er **ikke tilladt**, hvis anlægget ligger helt eller delvis inden for, eller der er mindre end 300 m fra anlægget til følgende beskyttede naturtyper:*

*1) **Højmose***

2) Lobeliesø

3) Hede større end 10 ha, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende uden for internationale naturbeskyttelsesområder.

4) Overdrev større end 2,5 ha, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende uden for internationale naturbeskyttelsesområder.

5) Hede, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder.

6) Overdrev, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder.

7) Ammoniakfølsomme søer, herunder kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger og brunvandede søer og vandhuller, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder.

Stk. 2. Bestemmelserne i stk. 1 gælder tillige for udvidelse og ændring af husdyrbrug, der er eller derved bliver større end 15 dyreenheder, **hvis udvidelsen eller ændringen medfører forøget ammoniakfordampning fra anlægget** (mine fremhævninger).

Højmose blev ikke defineret nærmere, hverken i husdyrbrugoven eller bekendtgørelsen. I "Bemærkningerne til lovforslaget til miljøgodkendelsesordningen" henvises til VMP III aftalen, som igen henviser til Wilhjelmudvalgets rapport (s. 45 og definition af højmoser s. 93):

"Højmose: Tørvedannende plantesamfund der udelukkende får deres vandtilførsel via regnvandet, og som derfor naturligt er meget næringsfattige. Karakteristiske arter er tørvemos, hedelyng, klokkel yng, revling, tranebær, kæruld, tue-kogleaks, benbræk, soldug m.fl."

Begge steder indgår betegnelsen "højmoser".

Gammel klagenævnsafgørelse

Afgrænsningen af de omfattede højmoser har dog givet anledning til tvister. Og spørgsmålet om, hvorvidt "Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse" er omfattet af begrebet "højmose" har f.eks. været prøvet ved en sag ved Natur- og miljøklagenævnet. Nævnet traf således den. 16. december 2011 en afgørelse i sagen NMK-131-0007, hvor det blev vurderet, at også habitattypen 7120 *nedbrudt højmose med mulighed for naturlig gendannelse* var omfattet af husdyrbruglovens specifikke ammoniakregulering.

Det er angivet at:

Ud fra en naturlig, sproglig forståelse af bestemmelsen i husdyrbruglovens § 7, stk. 1, nr. 1, er der efter nævnets opfattelse ikke grundlag for at antage, at udtrykket "højmose" kun omfatter den beskyttede naturtype aktive højmoser (habitatnaturtype 7110) og ikke tillige den beskyttede naturtype nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse (habitatnaturtype 7120). Bemærkningerne til § 7 i forslaget til husdyrbrugloven, hvorefter bestemmelsen i lovforslagets § 7, stk. 1, nr. 1, omfatter alle højmoser, kan ikke føre til et andet resultat.

Kommunen har således haft hjemmel i husdyrbruglovens § 7, stk. 2, jf. § 7, stk. 1, nr. 1, til at afslå den indgivne ansøgning om udvidelse af minkproduktionen.

[Du kan læse afgørelsen her.](#)

Efter afgørelsen har der været en del husdyrgodkendelsesager, hvor natur i husdyrbrugets nærområde er blevet kortlagt, revurderet eller detailkortlagt, og hvor det er blevet vurderet, at

del-arealer har haft karakter af nedbrudt højmosse. Husdyrbruget er herefter blevet mødt med krav til ammoniakdepositionen på den kortlagte natur.

Nogle af disse vurderinger er frafaldet efter en indgående dialog med kommunerne, andre er fastholdt, nogle er påklaget.

Lovgivningen skærpes

Efter afgørelsen er lovgivningen blevet ændret og skærpet fra en bufferzoneregulering med forbud mod *merudledning* fra husdyrbrugene til nærliggende ammoniakfølsom natur, til et krav til husdyrbrugets *totale tilladte deposition* på naturområdet.

Naturen omfattet af specifikke ammoniakkrav eller krav om en konkret vurdering blev inddelt i tre kategorier (kategori 1 – 3-natur).

Kategori 1-natur er de nærmere opregnede ammoniakfølsomme naturtyper, der fremgår af oplystningen i bekendtgørelsens bilag 3, pkt. D, hvis de er beliggende inden for et Natura 2000-område, uanset størrelse. Det er endvidere en betingelse, at de er omfattet af udpegningsgrundlaget, og at de er kortlagt (vejledning).

Af den nugældende husdyrgodkendelsesbekendtgørelse fremgår det, at både habitatnaturtype 7110 * Aktive højmoser og habitatnaturtype 7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse er omfattet af kategori 1.

Kategori 2-natur er ammoniakfølsomme naturtyper uden for Natura 2000-områder i form af højmoser, lobeliesøer, heder, der i sig selv er større end 10 ha og omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og overdrev, der i sig selv er større end 2,5 ha og omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 (vejledning).

For kategori 2 er der således ikke sket ændringer eller indført bemærkninger, der udvider eller præciserer definitionen af højmoser uden for natura 2000-områderne. I husdyrbrugloven - lov nr. 122 af 23/02/2011, og den tilhørende bekendtgørelse og vejledning anvendes alene betegnelsen *Højmosse*. Det har heller ikke været muligt at finde en definition af højmoser behandlet i aftale om Grøn Vækst 2.0, der ligger til grund for skærpelsen af ammoniakkravet.

Det vurderes, at det med den nye bekendtgørelse kunne fortolkes således, at både "aktive højmoser" og "nedbrudte højmoser med mulighed for gendannelse" er en særlig betegnelse for naturtyper (habitatnaturtyper), der finder anvendelse indenfor Natura 2000-områder, men ikke tilsvarende udenfor, og at der nu netop er taget højde for de tidligere uklarheder ved integrationen og præciseringen i bekendtgørelsen.

Help-desk svar

I et nyere help-desk-svar præciserer miljøstyrelsen, at naturtypen Hængesæk ikke kan sidestilles med Højmosse, selvom hængesækken rummer højmosearter og ifølge kommunen kunne udvikle sig til en højmosse. Miljøstyrelsen svarer, at hængesæk ikke er omfattet af husdyrbruglovens kategori 2. Det er i svaret anført at:

Kategori 2 natur er defineret i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 2 og består af de ammoniakfølsomme naturtyper, der ligger udenfor Natura 2000-områder i form af a) højmoser, b) lobeliesøer, c) heder, der i sig selv er større end 10 ha og omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, d) overdrev, der i sig selv er større end 2,5 ha og omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Det er kommunen som myndighed, der foretager den konkrete vurdering af, hvorvidt et område opfylder kriterierne for at være omfattet af kategori 2. Det er dog vigtigt at pointere, at naturtypen skal leve op til definitionen på kategori 2 natur. Det er ikke tilstrækkeligt, at en naturtype kan udvikle sig til en kategori 2 naturtype.

Se svaret [helpdesk-svar: Kan hængesæk være kategori 2](#)

Når der i helpdesk-svar henvises til, at "naturtypen skal leve op til definitionen på kategori 2 natur", er det reelt ikke vejledende ift. den "konkrete vurdering af, hvorvidt et område opfylder kriterierne for at være omfattet af kategori 2", som kommunen skal foretage, idet der ikke er anden definition end selve benævnelsen "højmoser".

Ny afgørelse

I en ny afgørelse, [Sag: 18/08507](#) vurderer Miljø- og Fødevareklagenævnet dog, at habitatnaturtype 7120 nedbrudt højmose med mulighed for naturlig gendannelse fortsat er omfattet af kategori 2-Højmose.

Nævnet henviser til, at det i lovbemærkningerne anføres, at det ikke med lovændringerne var hensigten at ændre i, hvilke naturtyper, der var omfattet af ammoniakkrav uden for Natura 2000-områderne og fastholder praksis med at vurdere habitatnaturtype 7120 nedbrudt højmose med mulighed for naturlig gendannelse som omfattet af Højmose også uden for Natura 2000-områderne.

Afgørelsen er interessant på flere punkter. Kommunen udfolder sig store bestræbelser på at tilvejebringe et grundigt og fyldestgørende grundlag for at vurdere naturområdets status bl.a. ved inddragelse af konsulentbistand. Tilsvarende beskrives og vurderes sagen grundigt af Miljø- og Fødevareklagenævnet. Afgørelsen fastlægger således en vis normering af grundlaget for, hvordan det kan afgøres, om et areal er omfattet af husdyrbruglovens kategori 2.

Det er imidlertid vanskeligt at forstå, at kommunen som myndighed på husdyrgodkendelser og naturbeskyttelseslovens § 3 træffer afgørelse på baggrund af en metode for kortlægning og definition af natur, der udspringer af administrationen af habitatdirektivet, når området ikke er et habitatområde, men et område, der er beskyttet efter naturbeskyttelsesloven.

Det er også vanskeligt at forstå, at klagenævnet ikke forholder sig nærmere til dette f.eks. med udgangspunkt i baggrund og formål med en habitattypekortlægning samt den sædvanlige retsvirkning af en sådan kortlægning, men alene lægger vægt på en sproglig fortolkning af forskellige habitatnaturtypedefinitioner.

Herunder uddybes betydningen af forskellene i anvendelsen af de forskellige bestemmelsers definitioner af højmose.

Højmoser i naturbeskyttelsesloven

Naturbeskyttelseslovens § 3 omfatter en beskyttelse af en række naturtyper, herunder moser. Moser med et areal på mindst 0,5 ha blev beskyttet ved lov nr. 219 fra 1978. Moser mindre end 0,5 ha, som grænsede op til en beskyttet sø, blev ligeledes beskyttede. Med lov nr. 9 fra 1992 blev betegnelsen ændret til moser og lignende og størrelsesgrænsen nedsat til 2.500 m². Samtidig blev moserne omfattet af den generelle mosaikregel. Endvidere er moser beskyttede uanset størrelsen, når de ligger i forbindelse med en beskyttet sø eller et beskyttet vandløb (*ny vejledning*).

I Danmark har man gennem mange år forsøgt at undgå at komme til at ekskludere overgangsvegetationstyper (mosaikker og forarmede naturtyper) fra beskyttelse ved at beskrive naturtyperne bredt. I naturbeskyttelsesloven er en *naturtype* således defineret ved en kombination af en bred men ikke udtømmende beskrivelse af en *vegetationstype* og evt. en række øvrige karakteristika, der bidrager til afgrænsning og forståelse. Det kan f.eks. være kriterier som beliggenhed, jordbund fugtighed / hydrologi og drift.

Vurderingen af, om et areal rummer en beskyttet naturtype, afhænger af et *konkret skøn baseret på en samlet vurdering af de definitioner eller kriterier*, der er angivet i naturbeskyttelsesloven, formålsbeskrivelser, lovbemærkninger samt evt. bekendtgørelser og vejledningstekst. Definitionerne er angivet i lovforarbejder og i registreringsvejledningen, hvoraf det fremgår:

"For de terrestriske naturtyper (dvs. heder, moser og lignende, strandenge og strandsumpe, ferske enge og overdrev) gælder at de defineres ud fra en konkret vurdering på baggrund af en række kriterier. Hovedvægten vil oftest ligge på vegetationen, men også jordbund, fugtighedsforhold, beliggenhed og nuværende og tidligere drift vil indgå i vurderingen af, om et areal er omfattet."

I vejledningen henvises der til [§ 3-registreringsvejledningen](#) for mere specifikke kriterier til afgrænsning af moser. Registreringsvejledningen rummer en beskrivende tekst over de karakteristika, der kan inddrages ved den konkrete vurdering af et areals status og type. Der gives også kortfattede eksempler på mosetyper, herunder højmose, og ikke-udtømmende lister over den tilknyttede flora. Der er ingen krav til registreringsmetode eller specifikke krav til forekomst af *karakteristiske arter, skillearter* eller lignende.

Højmosen beskrives som:

"Højmose er tørvedannende plantesamfund, der stort set kun får vandtilførsel via nedbøren. Karakteristiske arter er tørvemos, hedelyng, klokkelyng, tranebær, revling, kæruld, tuekogleaks, benbræk, soldug m.fl. De fleste højmoser er ødelagt af tørvegravning og naturtypen er sjælden i dag. Kantzonen, som kan bestå af højere urter og en egentlig kantskov, regnes også med til højmosen."

I arbejdet med naturbeskyttelsesloven har der ikke været meget fokus på at adskille de forskellige typer eller undertyper fra hinanden, da det er af underordnet betydning for beskyttelsen jf. teksten:

"Det vil ofte være vanskeligt at trække en præcis grænse mellem moser og andre typer af relativt uforstyrrede og naturligt forekommende plantesamfund som enge, heder, søer strandsumpe mv. Da disse arealer også er beskyttede, er det biotopens samlede areal, der har betydning for registreringen." ([vejledning om registrering af beskyttede naturtyper](#)).

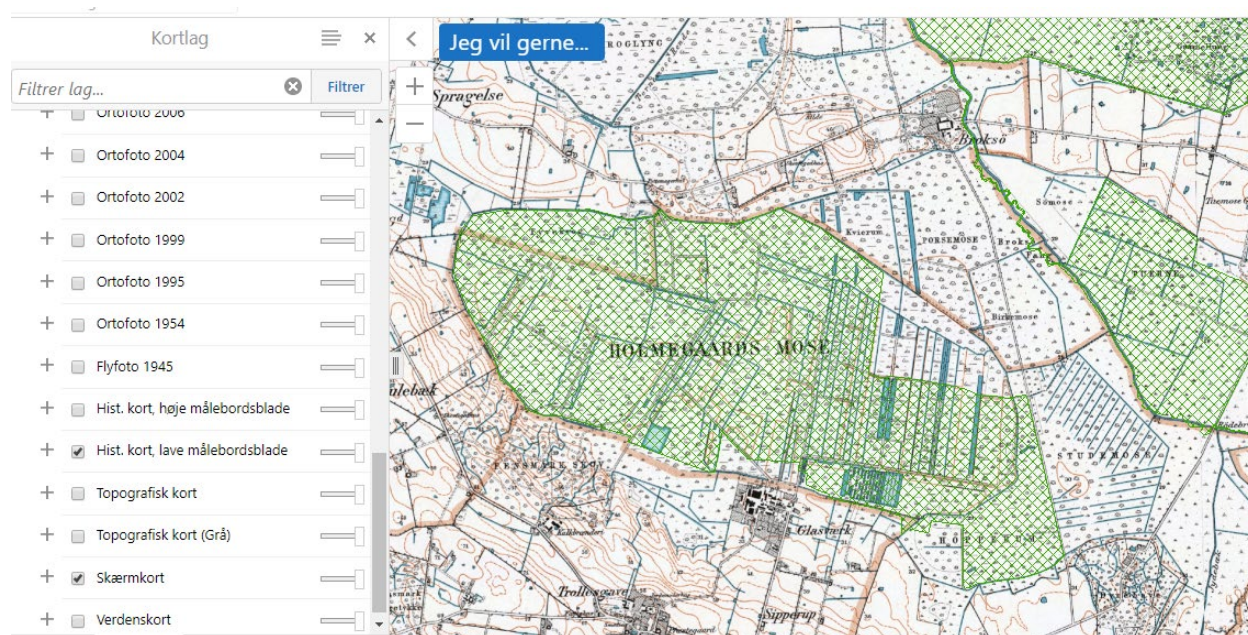
Højmose i Habitatdirektivet

Habitatdirektivet pålægger EU's medlemslande at bevare en række arter og naturtyper, som er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Det skal ske ved at udpege særlige områder, hvor disse arter og naturtyper er restriktivt beskyttede, samt ved at iværksætte de nødvendige bevaringsforanstaltninger ved en Natura 2000-planlægning.

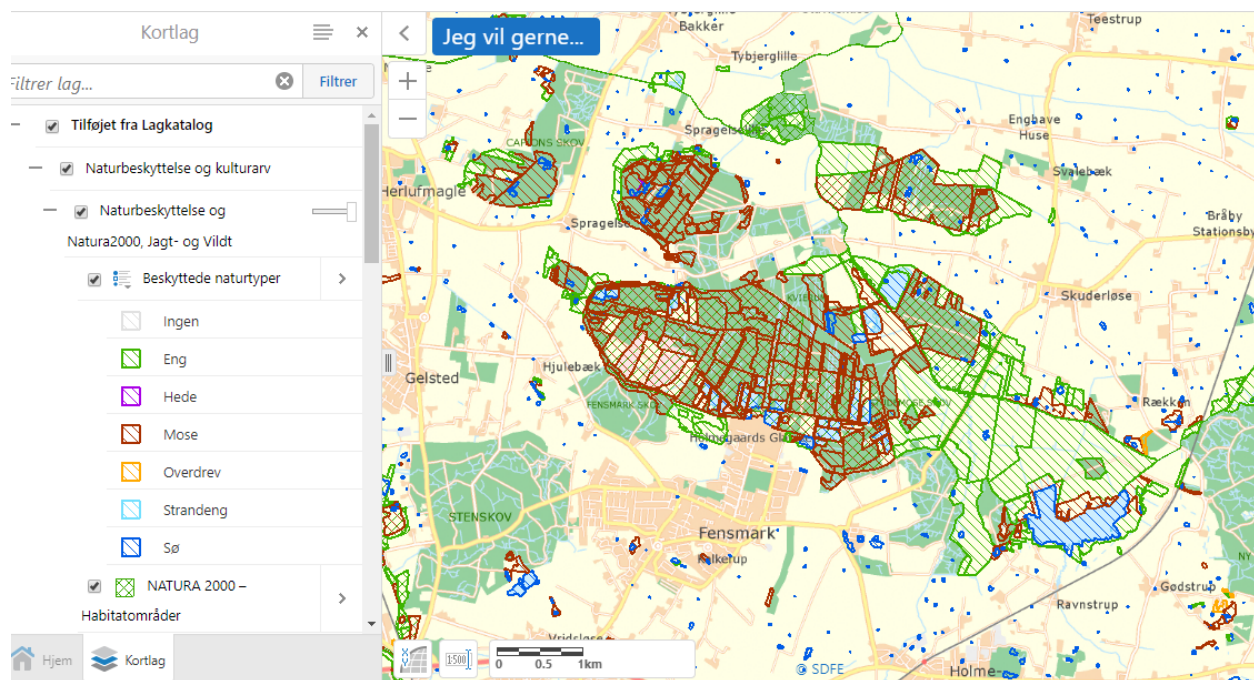
Habitatdirektivet blev vedtaget i 1992, men processen med at udvælge områder, der skulle udpeges til habitatområde, tog tid. Først i perioden 2004-2009 kortlagde Amterne og siden Miljøcentrene for første gang habitatnaturtyperne i de udpegede Habitatområder. Kortlægningen opdateres herefter hvert 6. år. Kortlægningen af naturlokaliteterne i områderne er detaljeret, og der kan således forekomme flere habitatnaturtyper side om side og i mosaikker inden for et begrænset naturareal.

Eksempel: Holmegård Mose

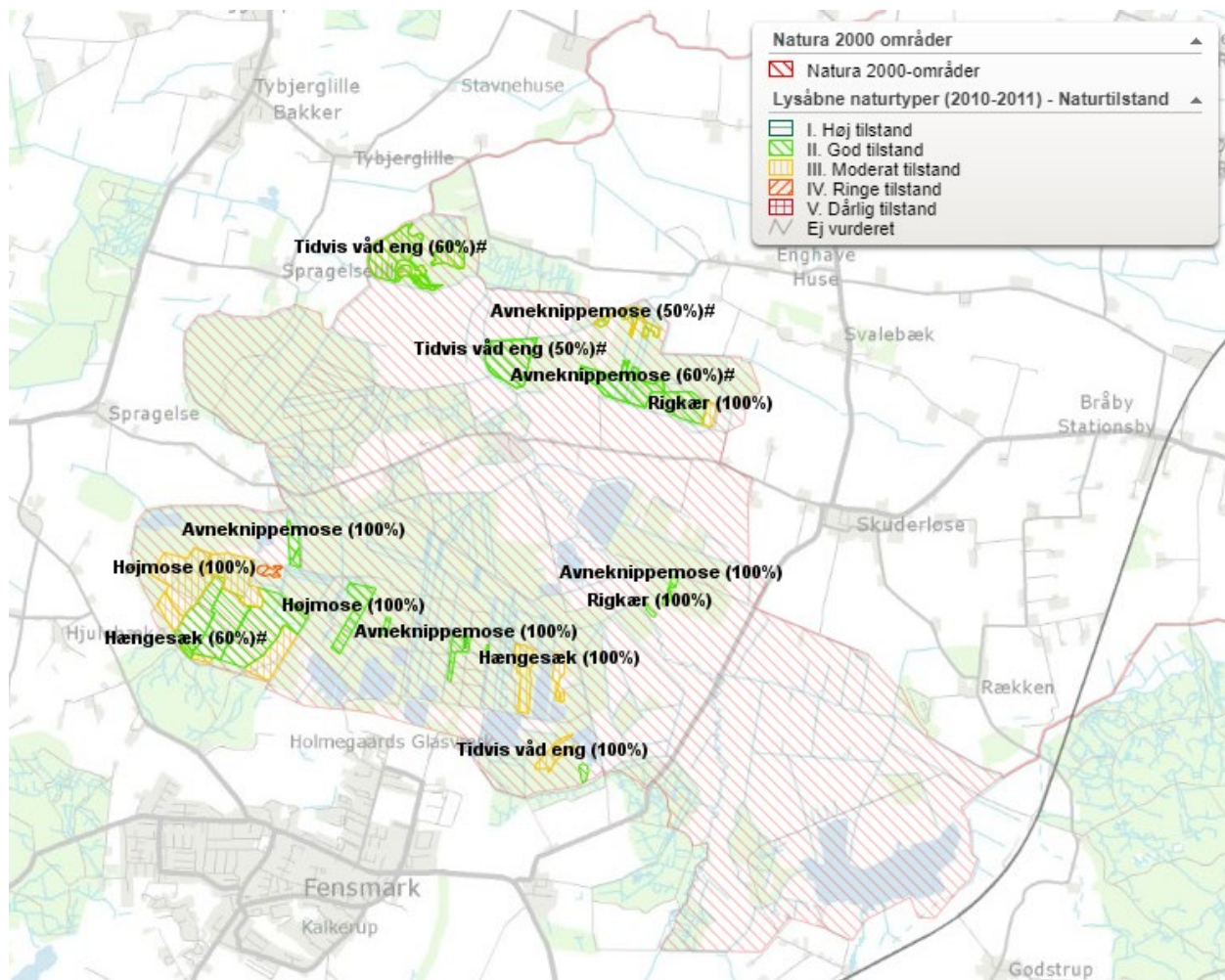
Holmegård Mose er på i alt ca. 600 ha eller 6 km² og beskrives på Miljø- og Fødevareministeriets hjemmeside som den største højmose på Sjælland, se [her](#).

Figur 3. Gamle kort over Holmegård Mose

Figur 4. Holmegård mose er i vidt omfang registreret som § 3-beskyttet mose.

Figur 5. Kortlagte habitatnaturtyper. Langt fra al § 3-beskyttet mose er habitatnatur, men al habitatnatur er § 3.

Det er staten (Miljøstyrelsen), der registrerer habitatnaturtyperne. Det er ligeledes Miljøstyrelsen, der udpeger Natura 2000-områderne. Til formålet er der udviklet en [teknisk anvisning](#), en [nøgle](#) og [beskrivelser](#) af de omfattede naturtyper. Kortlægningen lægges til grund for opdateringen af udpegningsgrundlag og forvaltningsindsatsen i Natura 2000-områderne. Både udpegningsgrundlag og forvaltningsplaner sendes i offentlig høring.

Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse er en af de habitatnaturtyper, der kortlægges og beskyttes ved natura 2000-planlægningen. Naturtypen har væsentlige floristiske fællestræk med den meget sjældne og prioriterede habitatnaturtype *Aktive højmoser* men adskiller sig fra denne ved forstyrrelser af bl.a. hydrologien. En intakt hydrologi, hvor højmosens planter alene har adgang til regnvand, er en grundlæggende forudsætning for den ekstremt nøjsomme højmosesfloras langsigtede bevarelse.

Fuldstændigt intakte højmoser er overordentligt sjældne, og bekymringen for at komme til at udelukke næsten intakte moser eller drænpåvirkede del-arealer på næsten intakte moser med en meget afgrænset definition af *Aktive højmoser*, har ført til, at man (EU) har valgt at definere

og inkludere *Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse* i kortlægningen, beskyttelsen og forvaltningen af naturen i Natura 2000-områderne.

*7110 * Aktive højmoser og 7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse* er blandt de ammoniakfølsomme naturtyper, der fremgår af oplistningen i Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3, pkt. D.

Disse naturtyper er kategori 1 natur, hvis de er beliggende inden for et Natura 2000-område, (næsten) uanset størrelse. Det er dog en betingelse, at de er omfattet af udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne (hvilket inkluderer en væsentlighedsvurdering), og at de er kortlagt. Se de detaljerede beskrivelser af de to habitatnaturtyper i BOKS 2

Forholdet mellem de forskellige definitioner og registrering

De mere specifikke krav til hvornår et moseareal kan opfylde definitionerne for *7110 * Aktive højmoser* samt detaljeringsgraden i kortlægningen, indebærer en risiko for, at man kommer til at udelukke mosepartier med et godt potentiale for sikring af yderst sjælden og udryddelsestruet natur fra beskyttelse og forvaltning. Dette er en af grundene til, at man har valgt at inkludere *7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse* på direktivets bilag 1 i beskyttelsen efter habitatdirektivet.

i Natura 2000-områderne er der behov for det samme beskyttelsesniveau af de to nævnte habitatmosetyper, idet målet med begge er at sikre den langsigtede beskyttelse og udvikling af den internationalt prioriterede aktive højmose. Manglende ammoniakkrav til habitatnaturtyper kortlagt som *7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse* kunne modvirke muligheden for gendannelsen og gøre øvrige forvaltningsindsatser ineffektive / nytteløse.

Kortlægningen og udpegningen af *Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse* i Natura 2000-områderne indebærer en vurdering af, hvorvidt genskabelse er mulig, men *altså også en målsætning om at iværksætte en indsats* for genskabelse af *Aktiv højmose* på bekostning af *nedbrudt højmose med mulighed for naturlig gendannelse*, f.eks. ved at genskabe den naturlige hydrologi mm.

Myndighederne er forpligtede til at forvalte beskyttelsen af habitatnaturen meget restriktivt. Der må ikke gives tilladelser til planer og projekter, der kan modvirke en gunstig udvikling i naturens udvikling i områderne, og der er hjemmel og pligt til at gøre indgreb i eksisterende aktiviteter, der kan skade arter og naturtyperne. *Der er således omfattende og forpligtende indsatskrav, ud over ammoniakkravene*, der skal sikre eller forbedre habitattypernes, *herunder de nedbrudte højmosers*, naturtilstand, udbredelse og areal i Natura 2000-områderne, forbundet med kortlægning og udpegning

Naturbeskyttelsesloven indebærer et forbud mod at foretage ændringer i tilstanden af den beskyttede natur. Loven rummer ikke krav om målsætning eller handlepligt for de privatejede arealer, og den omfattede natur kan være foranderlig ved naturlig succession, f.eks. ved tilgroning og / eller som følge af aktuel eller historisk drift, næringspåvirkning, dræning og anden arealanvendelse uden at der er pligt til at modvirke dette.

Retsvirkningen af kortlægning og udpegning af habitatområderne er således langt mere vidtgående og umiddelbar end en vejledende registrering efter naturbeskyttelsesloven. Samtidigt er definitionerne og kravene til kortlægningen af de mere præcist definerede habitatnaturtyper også langt mere detaljerede.

Dataindsamling og registreringsmetoder

For at kunne lave en ensartet indsamling af data samt vurdere trusler og naturtilstand i Natura 2000-områderne og på den baggrund tilrettelægge en forvaltningsindsats i forbindelse med Natura 2000-planlægningen, er der blevet udviklet et naturtilstandsvurderingssystem og en række tilhørende feltskemaer til formålet.

Som en mulighed og hjælp til kommunerne er systemet i 2009 (efter naturbeskyttelseslovens og husdyrbruglovens ikrafttræden) videreudviklet til også at kunne anvendes til registrering af vegetation, bilag IV-arter og andre arter, samt struktur og evt. forslag til naturpleje i et § 3-beskyttet naturområde. Det er muligt på [feltskemaet](#), men ikke et krav, at henhøre delarealer til forskellige undertyper og sågar at notere, om der kan være tale om en habitattype.

Se [Teknisk anvisning til besigtigelse af naturarealer omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3](#) :

***"Habitatnaturtype.** En naturtype opført på Habitatdirektivets Bilag 1. Habitatnaturtyperne er ikke nødvendigvis identiske med undertyperne, da kravet til at opfylde Habitatdirektivets typer kan være større end kravet til en undertype."*

Målet med at inddеле arealer i undertyper er primært at kunne kvalitetsvurdere naturen og tilrettelægge en evt. indsats efter evt. prioriterede og målsatte naturtyper. Målet har ikke været, at systemet i sig selv skulle kunne identificere, om der er tale om beskyttet natur eller identificere hvilken natur, der forekommer på et givet areal.

Metoden er beskrevet i DMU's rapport: [Naturtilstand på terrestriske naturarealer - besigtigelse af § 3-arealer](#).

Da det er kommunen, der er myndighed på naturbeskyttelseslovens § 3, er det således også kommunen, der har opgaven med at skønne, om et areal rummer en beskyttet naturtype. Det er ikke altid en enkelt opgave at identificere en specifik naturtype, dels fordi typerne ikke er nøje definerede i naturbeskyttelsesloven, dels fordi naturen er foranderlig og sjældent forekommer som veldefinerede og velafgrænsede enheder.

Der er heller ingen lovfastsatte krav til registreringsmetode, men i tilfælde af tvister, klagesager mm. er der et stigende behov for at kunne dokumentere grundlaget for skønnet. Alle kommunerne anvender med varierende detaljeringsgrad den beskrevne naturtilstandsvurderingsmetode, dels fordi der ikke findes andre gennemarbejdede metoder til dataindsamling ved naturbesigtigelse, og dels fordi systemet giver mulighed for inddatering i den fællesoffentlige Miljøportal og for at foretage en beregning af naturtilstanden på det givne areal.

Rent teknisk kan man også anvende guidelines og definitionerne fra Natura 2000-kortlægningen på § 3-naturen uden for habitatområderne, men det har ingen retsvirkning i forhold til § 3-

beskyttelsen eller habitatdirektivet. Formålet med en registrering af § 3-beskyttede arealer til undertyper og mosaikforekomster har primært forvaltningsmæssigt sigte, idet en mere detaljeret kortlægning gør det muligt at vurdere tilstanden og prioritere en ønsket forvaltningsindsats efter den / de undertyper, man ønsker at bevare eller fremme, se også

http://bios.au.dk/fileadmin/bioscience/Raadgivning/TA-besigtigelse_af_naturarealer-105.pdf og <https://mst.dk/natur-vand/natur/national-naturbeskyttelse/3-beskyttede-naturtyper/naturkvalitetsplanlaegning/>

I lyset af klagenævnsafgørelserne kan det ikke udelukkes, at kommunerne føler sig forpligtede til at vurdere, om moseområder rummer nedbrudt højmoser og med fokus på floraen evt. andre habitatnaturtyper i forbindelse med miljøgodkendelse af husdyrbrug. Også selvom kommunen ikke har den sædvanlige kompetence og erfaring på området. Samtidig kan de mere uddybede definitioner af habitatnaturtyperne give en større følelse af tryghed for, at området er kortlagt korrekt. Metoden har dog ingen hjemmel i husdyrbrugloven og medfører ingen retskrav i forhold til habitatdirektivet eller naturbeskyttelsesloven.

Fra konkrete sager må vi vurdere, at metoden kan medføre, at arealer kortlægges som *7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse*, selvom de ikke udgør højmosепartier, men forekommer isoleret fra højmoser, og selvom der ikke foreligger planer for at stoppe dræning og tilgroning eller andre påvirkninger af området. Naturtypen kortlægges altså, selvom "mulighed for naturlig gendannelse" alene er teoretisk og stærkt usandsynlig.

SEGES vurderer, at det ikke er nødvendigt med denne detaljeringsgrad i kortlægningen for at sikre den § 3-beskyttede højmoser uden for natura 2000 områderne. I forhold til habitattyperne er der i naturbeskyttelsesloven tale om en lidt bredere definition af højmoser, hvor kantskov og mindre nærings- og dræn- / overfladevandspåvirkede randområder efter et skøn kan henregnes til § 3-højmosen og omfattes af kategori 2 i husdyrloven.

I habitatområderne skal disse delelementer ved kortlægning henregnes til deres egne habitattyper f.eks. 7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse og habitattype 91D0 * Skovbevoksede tørvemoser, og hele højmosekomplekset kan beskrives som mosaikker af de forskellige delelementer/habitattyper imellem hinanden, jf. bl.a. teksten i habitatbeskrivelser om nedbrudt højmoser: *Højmosепartier, som væsentligt har fået forstyrret deres naturlige vandbalance* (min fremhævnning).

Habitatnaturtypernes definition og krav til detaljeret kortlægning kunne derfor føre til, at dele af højmosen ikke ville blive omfattet af husdyrbruglovens kategori 2. Det antages, at denne risiko kan have haft betydning for Miljøstyrelsens svar i den nævnte afgørelse, hvor det bemærkes, at også *7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse* var omfattet af bufferzonereguleringen. Det må også vurderes, at denne risiko er fjernet ved at opdele den beskyttede natur i kategori 1, som nu specifikt omfatter "7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse" og kategori 2, som omfatter "Højmoser".

Miljøstyrelsen har over for SEGES efter første klagesag anført, at det var en betingelse for at være omfattet af dagældende lovgivnings § 7, at der fortsat var tale om højmoservegetation, samt at kommunerne efter afgørelsen er blevet orienteret herom. Det fremgår derimod ikke af

klagenævnsafgørelsen, om man har forholdt sig til, om kortlægningen af områdets natur var korrekt udført eller udført på det korrekte grundlag.

Diskussion

Det blev i lovforberedelsen til husdyrbrugloven beskrevet, at målet med ammoniakreguleringen var at sikre en langsigtet afvikling af de, for den sjældne og prioriterede natur, mest uhensigtsmæssigt beliggende husdyrbrug og dermed sikre et fald i det lokale bidrag til ammoniakbelastningen af denne natur. Dette er blandt andet gengivet i den gamle WIKI-vejledning:

"En særlig beskyttelse af disse naturtyper er endvidere aftalt ved Vandmiljøplan III. Beskyttelsen har blandt andet til hensigt at sikre, at strukturudviklingen på sigt fører til, at husdyrbrug placeres uden for de angivne bufferzoner ([WIKI](#))."

Muligheden for at stille totaldepositionskrav er gennemført som generel erstatningsfri regulering og beror på politiske forhandlinger, hvor der er foretaget en prioritering af de naturtyper, der har været et ønske, eller et mål, om at beskytte og fremme helt ekstraordinært - velvidende at det ville have samfundsmæssige omkostninger i form af afvikling af intensiv husdyrproduktion i naturens nærområde.

Et indgreb mod eksisterende lovligt etablerede husdyrbrug er meget vidtgående men kan være helt uden effekt, hvis den stilles til naturarealer, der ikke rummer prioriteret natur, som samtidigt er velbevaret og beskyttet eller omfattet af en målsætning og / eller plan til at modvirke / fjerne de øvrige trusler, der ændrer eller har ændret naturen.

Det giver anledning til mange tvister, at lovgiver i lovbemærkningerne til husdyrbrugloven og den ændrede bekendtgørelse ikke har givet en egentlig definition af højmoser og højmos flora samt angivet en metodevejledning for hvordan, det vurderes, at et areal er omfattet af beskyttelse.

Hvis formålet med beskyttelsen og anvendelsen af begrebet "højmoser" tager udgangspunkt i et ønske om at bevare den sidste rest af højmoser i Danmark, vil ammoniakdepositionen være en særlig uønsket trussel for de mosearealer, hvor ammoniakdepositionen er den primære trussel.

Dette er tilfældet, når der er tale om områder, hvor den meget særlige og nøjsomme højmos vegetation, der forekommer på højmos flader, forsat er til stede og er nogenlunde beskyttet, eller når der er tale om naturområder med en nogenlunde intakt højmos flora, og hvor der er vedtaget handleplaner for også at begrænse eller fjerne øvrige trusler som tilgroning og dræning.

En sådan fortolkning vil kunne inkludere både de mere velbevarede komplekser af højmoser omfattet af § 3 efter den lidt bredere definition i naturbeskyttelsesloven (uden for natura 2000-områder) og både 7110 * *Aktive højmoser* og 7120 *Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse* (inden for natura 2000-områderne).

Men fortolkningen inkluderer derimod ikke isolerede små naturforekomster eller delområder af § 3-beskyttet natur, der kan henføres mere eller mindre præcist til habitatnaturtyper beslægtet

med højmoser eller undertyper af en mere bred fortolkning af højmoser, når disse hverken rummer højmosevegetation eller indgår som mindre elementer i et højmosekompleks med helt særlige bevaringshensyn og restaureringsplaner.

Selvom det i princippet er muligt at detailkortlægge den § 3-beskyttede natur til undertyper, evt. mosaikforekomster af forskellige naturtyper af meget små arealer, og også i mange tilfælde muligt at skønne at floraen på et beskyttet areal er mere eller mindre sammenlignelig med en eller flere habitatnaturtyper, har det ingen retsvirkning i forhold naturbeskyttelsesloven, og indebærer heller ingen handlepligt eller særlig beskyttelse i forhold habitatdirektivet.

De § 3 beskyttede moser, der ikke er omfattet af husdyrbruglovens kategori 1 eller 2, er i stedet omfattet af kategori 3, hvor kommunen efter en konkret vurdering kan fastsætte vilkår for merdepositionen på mosen. Der kan ikke stilles krav om en merdeposition på mindre end 1 kg N/ha/år. Værdien er fastsat, baseret på en videnskabelig udredning af ved hvilket niveau, der kan observeres ændringer af naturen som følge af en forøget belastning.

Konklusion

Det vurderes, at der ikke er hjemmel til at sidestille eller ophøje § 3-arealer, der vurderes at have været højmose engang til kategori 2 højmose, uden for natura 2000-områderne, når der er tale om små isolerede forekomster eller delarealer i et § 3-beskyttet område uden væsentlig forekomst af højmoseflora, målsætninger, forvaltningskrav eller vedtagne indsatsplaner

Hvis *formålet* med beskyttelsen og anvendelsen af begrebet "højmoser" tager udgangspunkt i et ønske om at bevare den sidste rest af højmoser i Danmark, må det lægges til grund, at der skal være tale om et sammenhængende naturområde med relativt intakt højmoseflora, og hvor en ikke ubetydelig del stort set kun får vandtilførsel via nedbøren mv., før et areal kan defineres som højmose og skal henføres til kategori 2.

Det er uheldigt, hvis kommunerne som myndighed på husdyrgodkendelser føler sig forpligtede til at træffe afgørelse på baggrund af en metode for kortlægning og definition af natur, der udspringer af administrationen af habitatdirektivet. Idet disse metoder og kortlægning sædvanligvis forvaltes af Miljøstyrelsen med helt specifikke formål og en særlig restriktiv beskyttelse samt et indsatskrav.

Det er ligeledes uheldigt, at klagenævnet ikke forholder sig nærmere til dette, f.eks. med udgangspunkt i baggrund og formål med habitattypekortlægning samt den sædvanlige retsvirkning af en sådan kortlægning, men alene lægger vægt på en sproglig fortolkning af forskellige naturtypedefinitioner.

Praksis er uheldig, fordi det kan stille husdyrbrug i nærområdet til nedbrudt højmose i udsigt, at den lovligt etablerede produktion ikke længere kan udvikles og sandsynligvis ved næstkommende revurdering yderligere stilles afvikling i udsigt, *uden* at der samtidigt gribes ind over for de påvirkninger, der fører til den fortsatte degradering af naturen i området. Uden for natura 2000-områderne indebærer en kortlægning af naturen som *Nedbrudt højmose med mulighed for naturlig gendannelse* ikke en pligt for kommunen eller staten til at foretage de indsatser, der skal til for at gendanne højmose.

Praksis kan i disse sager forekomme meningsløst indgribende, og det må forventes at ejere af husdyrbrug i en tilsvarende situation vil være uforstående og vil forsøge at udfordre vurderingerne.

SEGES skønner fortsat, at det med den nye bekendtgørelse er fastslået, at "nedbrudte højmoser med mulighed for gendannelse" er en særlig betegnelse for naturtyper, der finder anvendelse inden for Natura 2000-områder – ikke udenfor; at der nu netop er taget højde for de tidligere uklarheder ved integrationen og præciseringen i bekendtgørelsen, samt at det ikke har været hensigten, at andre naturtyper skal have samme beskyttelsesniveau.

Notatet her er også en opfordring til, at kommunerne lægger stor vægt på formål og proportionalitet, når naturen kortlægges, og der stilles vidtgående ammoniakkrav til husdyrbrugene. Herunder om et krav til ammoniakbelastningen fra et husdyrbrug reelt bidrager til sikringen af de sidste nogenlunde intakte højmoser i Danmark.

Med lovændringen skete der netop ikke blot en videreførelse af de naturtyper, der ydes beskyttelse i forhold til ammoniakpåvirkningen som anført i den nye afgørelse, men en væsentlig skærpelse af beskyttelsesniveauet, hvorfor det er blevet endnu mere væsentligt, at det præciseres, hvad husdyrbruglovens kategori 2 omfatter.

Notatet er således også en opfordring til, at myndighederne får skabt noget klarhed - f.eks. ved en klar definition af højmoser og højmoseflora - samt får angivet en metodevejledning for hvordan, det vurderes, at et areal er omfattet af beskyttelse eller en konkret udpegning.

BOKS 1

Generelle beskrivelser af højmoser

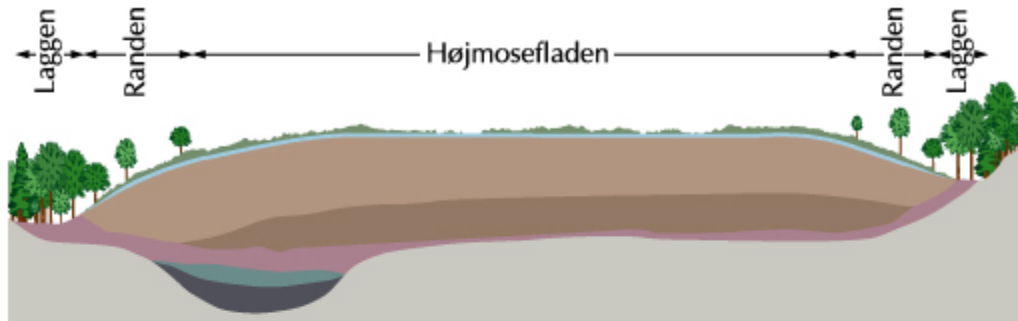
Det er muligt at finde mere generelle beskrivelser af højmose både på [Naturstyrelsens](#) og [Miljøstyrelsens](#) hjemmesider. Højmosen er også beskrevet i [moseplejebogen](#), i basisbog i vegetationsøkologi oa. naturvidenskabelige lærebøger.

Fra [Naturstyrelsens hjemmeside](#):

Højmoser kan opstå på to måder. Det kan ske ved tilgroning af søer, det kaldes 'tilgroningsmoser', eller de kan opstå på fugtige næringsfattige områder, hvilket kaldes 'forsumpningsmoser' (NST). Uanset oprindelse, dannes højmosen ved tilgroning med tørvemosser, Tørvemosserne, skaber surt miljø i området og nedbrydes kun langsomt og evner at suge grundvandet op til ca. 50 cm op over det oprindelige grundvandsspejl. Efterhånden som tørvlaget vokser op over denne højde ender det derfor med, at det eneste vand tørvemosserne og de andre plantearter får, er det der kommer fra oven i form af nedbør.

En højmose kan efter hundreder af år ende med at være flere meter højere end det omkringliggende landskab. Typisk vil højmosen være betydeligt højere på midten i forhold til

kanterne. I udkanten af højmosen vil vegetationen have mere kontakt til det mere næringsrige grundvand, og vil derfor være sammensat af andre arter end midt i højmosen (naturstyrelsen.dk).

Skematisk snit gennem en højmose, der dels er dannet ved tilgroning af en lille sø, dels ved forsumpning. (Efter moseplejebogen, Fredningsstyrelsen 1985).

	Tagrørtørv		Yngre sphagnumtørv
	Gytje		Ældre sphagnumtørv
	Det sekundære vandspejl		Kærtørv med stubbe af skovtræer

Umiddelbart er vores almindelige forståelse af højmose, i overensstemmelse med disse beskrivelser, en lidt større og ret sjælden naturtype med en ganske særlig opbygning, hydrologiske forhold og en flora knyttet til våde, meget næringsfattig og sure forhold.

I [naturkanonen](#), der bl.a. formidler natur til den alm. dansker, er det angivet at: "De danske højmoser har været stærkt udnyttet til gravning af brændselstørv, produktion af tørvestrøelse (sphagnum), skovplantning og opdyrkning. De kun godt 20 nogenlunde intakte højmoserester bærer alle præg heraf, men der er i de seneste år gjort en stor indsats for at sikre dem de bedst mulige forhold".

BOKS 2

§ 3 beskyttet Højmose:

"Højmose er tørvedannende plantesamfund, der stort set kun får vandtilførsel via nedbøren. Karakteristiske arter er tørvemos, hedelyng, klokkelýng, tranebær, revling, kæruld, tuekogleaks, benbræk, soldug m.fl. De fleste højmoser er ødelagt af tørvegravning og naturtypen er sjælden i dag. Kantzonen, som kan bestå af højere urter og en egentlig kantskov, regnes også med til højmosen."

7110 * Aktive højmoser

Højmoser er kendetegnet ved, at der er opbygget så meget tørv, at mosen ikke har forbindelse med grundvandet i den underliggende jordbund, og derfor kun modtager regnvand. Tørvelaget opretholder et såkaldt 'sekundært vandspejl', og højmosen er kalkfattig, sur og naturligt næringsfattig. En højmose kan skematisk opdeles i tre særskilte enheder, som alle er omfattet af naturtypen, så længe mosen er aktiv og arealet ikke skovbevokset: højmosefladen, randen og laggen. Kun få arter af karplanter og mosser er specialiserede til at trives i fladens ekstremt næringsfattige, sure og våde miljø. Den åbne centrale højmoseflade er domineret af tørvemosser og dværgbuske, og er den eneste danske terrestriske naturtype, som ikke indeholder græsarter. Små søer på fladen og partier med fattigkærvegetation dannet ved at højmosens vand siver/løber i randzonen ud mod laggen, hører med til typen. Laggen er den yderste, ofte vanddækkede, zone af højmosen med bl.a. blåtop og arter fra fattigkær og stedvis rigkær afhængig af karakteren af det minerogene influx af vand.

Betegnelsen 'aktiv' henviser til, at der skal foregå en aktiv tørveopbygning på højmosefladen, ved at den har en tørvedannende vegetation præget af levende tørvemos inklusive højmosearter heraf, i kraft af at hydrologien er uforstyrret, lidt forstyrret eller genetableret. Højmoser, som periodevis er inaktive, eksempelvis på grund af klimabetinget tørke, er imidlertid også omfattet.

I højmosens rand- og laggzonen findes ofte træer, som hører med til type 7110 så længe de står for spredt til at være en skovtype (max. 50% kronedække). Den centrale højmoseflade vil under naturlige forhold være fri for træer og oftest differentieret i forholdsvis tørre tuer med revling, hedelyng, klokkelýng og rosmarinlyng, og ofte meget fugtige lavninger (høljer) præget af tørvemosserne *Sphagnum cuspidatum* og *S. tenellum*, hvid næbfrø og smalbladet kæruld.

Typen rummer normalt en eller flere af følgende karakteristiske arter: Rosmarinlyng, rundbladet soldug, langbladet soldug, liden soldug, tue-kæruld, tranebær, hedelyng, alm. star, dynd-star, fåblomstret star, fin kæruld, hvid næbfrø, brun næbfrø, blomstersiv, storlæbet blærerod, liden blærerod, kortsporet blærerod, alm. flagelmos (*Odontoschima sphagni*), *Sphagnum magellanicum*, *S. angustifolium*, *S. austinii* (tidligere kaldet *S. imbricatum*), *S. fuscum*, *S. balticum*, *S. majus* og rensdyrlaver (*Cladonia* spp.). Under danske forhold er følgende arter almindeligt forekommende på højmosefladen: Hedelyng, klokkelýng, revling, rosmarinlyng, tranebær, smal-bladet kæruld, tue-kæruld, tue-kogleaks, hvid næbfrø, rundbladet soldug, liden soldug, multebær, *Sphagnum magellanicum*, *S. fuscum*, *S. rubellum*, *S. cuspidatum*, *S. tenellum*, og *S. papillosum*. Følgende andre arter af tørvemos kan være vigtige på intakt højmoseflade: *Sphagnum austinii*, *S. balticum* og *S. majus*.

Endvidere er følgende dyr karakteristiske arter for typen:

Guldsmede: Lille kærguldsmed (*Leucorrhinia dubia*), højmose-guldsmed (*Aeshna subartica*), sivmosaikguldsmed (*Aeshna juncea*) og arktisk smaragdlibel (*Somatochlora arctica*); Sommerfugle: mosehøsommerfugl (*Colias palaeno*), moseperlemorssommerfugl (*Boloria aquilonaris*), moserandøje (*Coenonympha tullia*), bølgeblåfugl (*Vacciniina optilete*), *Hypenodes humidalis* (syn.: *turfosalis*) og *Eugraphe subrosea*; Edderkopper: Tørvemosejæger (*Pardosa*

sphagnicola); Græshopper: hedegræshoppe (*Metrioptera brachyptera*) og sumpgræshoppe (*Stethophyma grossus*).

Der er få aktive højmoser tilbage i Danmark. De overvåges og er ret velundersøgte. Lille Vildmose er landets største og bedste eksempel på typen. Skidendam i Nordsjælland er et eksempel på en lille, nogenlunde intakt højmose. I Store Vildmose og Holmegårds Mose vurderes det at mindre partier fortsat kan leve op til definitionen af aktiv højmose, selvom størstedelen af arealerne er forstyrrede af dræning m.v.

Ved moderat forstyrrelse af hydrologien gennem begrænset dræning, tørvegravning på naboarealer eller lignende ændres typen, så længe vegetationen er nogenlunde uændret og lysåben, til naturtype 7120, som er nedbrudte højmoser med mulighed for regeneration. Partier af fladen, som ikke længere præges af levende tørvemosser grundet drænvirkning fra tørvegravning eller grøfter, henføres til type 7120, sammen med tilsvarende påvirkede dele af rand og lagg, hvor fungerende grøfter og anden drænvirkning sammen med forøget træopvækst må bruges som tegn på påvirkning i stedet for floraen. Drænede, udgravede eller eutrofierede højmoser, som nu er skovbevoksede betragtes som et kulturprodukt og henføres til skovtype 91DO, sammen med de sjældne eksempler på naturlig birkeskov i laggzonen.

7110 opstået ved en betydelig vandstandshævning/oversvømmelse af en tidligere nedbrudt højmoseflade adskilles fra 7140 ud fra sin oprindelse og historie. Typen består af en tørvemosdomineret, hængesæk lignende vegetation dannet i overfladen af det hævede vandspejl, ofte med ringe vanddybde, men i visse tilfælde kan den være betydelig, alt efter hvor meget det har været muligt at hæve vandstanden. Hvis der med sikkerhed er tale om et hævet vandspejl mht. genopretning af aktiv højmose i en tidligere afgravet/drænet højmose henføres den hængesæk lignende vegetation til 7110. Hvis der er tale om en afgrænset tørvegrav henføres den til 7140.

7120 Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse

Højmosepartier, som væsentligt har fået forstyrret deres naturlige vandbalance, men hvor der fortsat er lysåben højmosevegetation. Højmoseplanterne har dog ændret hyppighed og fordeling, bl.a. med tilbagegang eller forsvinden af tørvemos og istedet invasion af blåtop og træer på højmosefladen. Ændringerne er ofte sket som følge af menneskelig påvirkning, f. eks. tørvegravning på naboarealer, afvanding, slåning eller afbrænding af tørv. Resultatet har været, at mosens overflade tørrer ud, dannelse af tørv hører op, og sammensætningen af arter i mosen ændrer sig. Hovedparten af arterne vil ofte være de samme som i den aktive højmose. Naturtypen omfatter lokaliteter med sådan vegetation, hvor vandbalancen stadig er mulig at genoprette, og hvor det gennem pleje af naturen kan forventes, at den oprindelige højmosevegetation genopstår, og at der igen sker dannelse af tørvelag indenfor ca. 30 år.

Der er ikke defineret karakteristiske arter for typen. Eftersom ideen med typen er gendannelse af aktiv højmose, anvendes de karakteristiske arter for aktiv højmose (se type 7110).

Almindelige arter for naturtypen under danske forhold: Blåtop, dun-birk, hedelyng, klokkeløg, revling, rosmarinlyng, tranebær, alm. star, næb-star, grå star, pors, smalbladet kæruld, tue-kæruld og tørvemosset *Sphagnum fallax*.

Naturtypen findes spredt over størstedelen af landet. Dele af Store og Lille Vildmose komplekserne rummer de største eksempler på naturtypen.

Afgrænsning mod type 7110, aktiv højmosé, kan baseres på mængden af levende tørvemos, således at arealer på højmoséflade ikke præget af levende tørvemos (og som regel med meget blåtop) henføres til type 7120, såfremt der er tegn på, at tilstanden skyldes menneskeskabte negative påvirkninger, f.eks. grøfter. Blåtopdominerede arealer henføres dog til 6410, hvis der ikke vurderes at være mulighed for at de kan genoprettes til aktiv højmosé inden for 30 år. Rand- og lagg-zone henføres tilsvarende til type 7120, hvor arealet ser ud til at være væsentligt påvirket af unaturlig udtørring fra f.eks. grøfter, idet floraen her ikke kan bruges til afgrænsning.

I afgravede højmosékomplekser kan der være en finkornet mosaik af tørvegrave med brunvandet sø type 3160, hængesæk type 7140, nedbrudt højmosé type 7120 og skovbevokset tørvemosé type 91D0. Hvor aktiv højmosédannelse igen sker præget af levende tørvemos inklusive højmoséarter heraf på trods af gamle grøfter og lignende, henføres arealet til type 7110 aktiv højmosé. Tidligere åbne højmoséarealer tilgroet med skov henføres til type 91D0. Sådanne arealer vil kunne målsættes genoprettet til aktiv højmosé (type 7110) sammen med type 7120.

Nedbrudt højmosé vil kunne forveksles med våd hede (type 4010), men adskilles fra denne ud fra kendskab til områdets historie og tørvemægtighed (typisk har type 4010 < 30 cm tørv og højmosétyperne > 50 cm tørv).

Graveområder og andre arealer, hvor højmosévegetationen er helt nedbrudt eller væk omfattes ikke.